

КРУГЛИЙ СТІЛ “СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УМОВАХ ПРОТИСТОЯННЯ НА ДОНБАСІ: МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ”

У Національному медіацентрі “Територія реформ” (м. Київ) 9 грудня 2019 р. відбувся круглий стіл “Соціологічні дослідження в умовах протистояння на Донбасі: можливості та обмеження”, організаторами якого стали Центр “Соціальний моніторинг” спільно з Київським прес-клубом за підтримки Соціологічної асоціації України. На круглому столі були присутні понад 30 учасників, у тому числі: О. Балакірева, І. Волосевич, Є. Головаха, А. Горбачик, Д. Дмитрук, О. Злобіна, О. Куценко, О. Лемішка, М. Матвієвська, М. Міщенко, М. Пересунько, Ю. Савельєв, Л. Сокур-рянська, В. Щербина та інші.

Модераторами заходу були Д. Дмитрук (Центр “Соціальний моніторинг”), М. Пересунько (Київський прес-клуб) та О. Куценко (віце-президент САУ), яка розпочала круглий стіл.

Ольга Дмитрівна Куценко зауважила, що тема для обговорення круглого столу є актуальною. Вона вже давно на часі. Події, які розгорнулися на межі 2013–2014 рр., Євромайдан, окупація АР Крим, збройний конфлікт, війна на Сході України – усе це турбує не тільки соціологів, але й є викликом для нашої країни, українського суспільства та світу в цілому. У 2014–2015 рр., у межах САУ проходили обговорення у різних форматах, де порушувались такі питання: що і як соціологи мають досліджувати, яким чином можна долучитися до досліджень, вирішення, регулювання, впливу на процеси, що відбуваються. У 2015 р. в межах конференції з теоретичної соціології проводився спеціальний круглий стіл, на якому обговорювалось питання, чи можуть науковці проводити репрезентативні соціологічні дослідження на окупованих територіях. Тоді деякі події викликали бурхливе обговорення у пробаційному середовищі, зокрема, телефонні опитування в АР Крим. У результаті такого обговорення соціологи поділили думку, що за умов окупації, збройного конфлікту, насильства, легітимізованої злочинності на певних територіях очікувати, що отримати певною мірою щирі відповіді від жителів зазначених територій вкрай складно або, навіть, неможливо. Крім того, існує суттєва небезпека для життя осіб, які проводять дослідження, і респондентів таких досліджень.

За роки конфлікту змінювалося розуміння, як люди живуть на невідконтрольних Україні територіях. Наскільки вони можуть бути зорієнтованими на інтеграцію чи реінтеграцію з Україною, підтримати чи не підтримати певні пропозиції щодо регулювання цих ситуацій від країни, ГО, громадянського суспільства України. Сьогодні ми маємо інформацію про різні спроби проводити дослідження або пропонувати певну інформацію з посиланнями на дослідження. Те, що публікується у ЗМІ, іноді викликає не просто сумнів, а різке неприйняття з точки зору якості, невідповідності уявленням про стандарти соціологічного дослідження та подання інформації.

Влітку 2019 р. у російському журналі “Социологические исследования” було опубліковано дві статті соціологів, які представляють різні позиції, в тому числі й геополітичні, в пробаційній діяльності тих територій, де вони відбуваються. Публікації статей

А. Яковенка¹ і І. Кононова² зумовили обговорення тих організаційних, методологічних, морально-етичних проблем, які пов'язані чи можуть бути пов'язані з можливостями проведення досліджень на цих територіях.

Окремі соціологи висловлюють таку точку зору: якщо громадська думка не може існувати під впливом тиску з боку влади, збройного конфлікту, тих усіх екстраординарних умов життя, в яких люди живуть на території Донбасу, то і досліджувати немає чого. Це означає відмову від людей, які виживають на цих територіях. Таким чином, ці люди опинились у глухому куті, вони не мають права голосу навіть у межах наукових досліджень.

Водночас суто професійними є дискусії, пов'язані з методологією: чи мають соціологи адекватні соціологічні інструменти для того, щоб збирати якісну інформацію, дані, за якими можна було б робити обґрунтовані узагальнення на підставі врахування думок, почуттів тих людей, які проживають на непідконтрольній Україні території. Чи володіють вчені такими інструментами? Що можна зробити для того, щоб отримувати надійну й якісну інформацію? Це виклик для соціологів і методології соціологічних досліджень.

Отже, настав час обмінятися думками, аргументами і контраргументами, чи можна взагалі проводити дослідження у таких екстраординарних умовах. Цей майданчик може бути певною лабораторією для відпрацювання методологічних засобів, технік, прийомів збору інформації, її аналізу та подання. Дуже важливо витримати належний рівень.

У математиці, фізико-математичних науках, теорії диференціальних рівнянь є термін “boundary conditions” – граничні чи крайові умови, в межах яких може бути знайдено рішення. Якими є ці умови для можливого проведення соціологічного дослідження? Яскраво такі умови (вимоги) представив Т. Брік³ як відгук на публікацію результатів дослідження у “Дзеркало тижня. Україна”⁴. Що ми можемо і як, щоб наблизитися до розуміння: чим і як живуть люди на окупованих територіях? До чого вони прагнуть? Які дії та підтримку вони можуть виявляти у певних ситуаціях? Ці питання порушувалися під час круглого столу.

Результатом роботи має бути спільне колективне зусилля, колективна думка щодо відповіді на запитання про граничні умови (вимоги) таких досліджень, методи, техніки, які можуть бути адекватними для вирішення конкретних дослідницьких завдань, відповідно, способи подання такої інформації. Якою є моральна межа, за яку не повинен виходити дослідник?

---

¹ Яковенко А.В. Социолог в условиях вооруженного противостояния в Донбассе. *Социологические исследования*. 2019. № 7. С. 143–151. <https://doi.org/10.31857/S013216250005800-3>

² Кононов И.Ф. Донбасс: лаборатория войны, место социальной катастрофы. *Социологические исследования*. 2019. № 7. С. 152–163. <https://doi.org/10.31857/S013216250005802-5>

³ Тест на профнепригодность. 21 вопрос социологов к опросу в ОРДЛО. URL: <https://www.liga.net/society/cards/test-na-profneprigodnost-21-vopros-sotsiologov-k-oprosu-v-ordlo>

⁴ Ведернікова І., Кравченко В., Мостова Ю., Силіна Т. Тест на сумісність. *Дзеркало тижня. Україна*. 2019. № 42, 9–15 листопада. URL: https://dt.ua/internal/test-na-sumisnist-329032_.html